Gelukkig geboren in de woestijn

BÉRENGÈRE COURNUT

Gelukkig geboren in de woestijn

Vertaald door Martine Woudt

2021 Prometheus Amsterdam

Oorspronkelijke titel *Née contente à Oraibi*
© 2016 Bérengère Cournut
© 2021 Nederlandse vertaling Uitgeverij Prometheus en Martine Woudt
Omslagontwerp Bart van den Tooren
Foto omslag Edward S. Curtis/Library of Congress, Washington
Foto auteur Le Tripode
Opmaak binnenwerk ZetSpiegel, Best
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 4497 5

‘Ik wilde dat het uiteindelijk allemaal in de vergetelheid zou raken en dat mijn geheim met mij mee het graf in zou gaan, maar het mocht niet zo zijn.’

* 1 *

Ik ben gelukkig geboren in Oraibi, een oud Hopidorp op een hoog plateau in Arizona. Ik zeg 'gelukkig geboren', want toen ik twintig dagen oud was en door de vrouwen aan de opkomende zon werd getoond, schijn ik kreten te hebben geslaakt die meer klonken als schatergelach dan als het gewone kindergehuil. Na de rituele periode waarin ik in het donker was gebleven, nog verbonden met de benedenwereld, was ik waarschijnlijk gelukkig dat ik eindelijk het licht zag van de Vierde Wereld, de wereld waarin ik mijn weg zou moeten vinden, in harmonie met het grote levensproject van onze schepper de Zonnegod, Taiowa.

Ze hebben me verteld dat een tante me aanvankelijk Honawpaahu noemde, Beer-die-zich-als-een-fontein-verspreidt, om me dochter van haar stam te maken en omdat ik haar had nat geplast toen ze me voor het eerst in haar armen nam. Vervolgens doopte een andere tante me ook Tayatitaawa, Zij-die-de-zon-lachend-begroet, omdat ik die dag zo schaterde. Ten slotte, omdat ik met klompvoetjes uit de buik van mijn moeder was gekomen, noemde een derde vrouw uit de stam van mijn vader me ook nog Tiihukuku'a, Voeten-die-tussen-twee-vuren-dansen – een slimme manier om het lot te bezweren en om mijn moeder te troosten, die aangeslagen was door deze lichte handicap. Allemaal wensten ze vervolgens dat ik lang en gezond zou leven en zonder te lijden in mijn slaap zou sterven, waarna ze me mee naar huis namen, waar mijn hele familie was verzameld om mijn komst in het licht te vieren.

In de weken die volgden plaste ik de mensen niet langer nat, en ingebakerd in mijn rieten wieg, zoals alle zuigelingen dat worden, ik nog meer dan de anderen vanwege mijn misvormde beentjes, lachte ik voordat ik kon dansen. Daarom bleef ik Tayatitaawa.

Mijn weerbarstige voeten maakten lange tijd een zoet kind van me, heel anders dan het jongetje dat mijn ouders eerder hadden gekregen. Toen ik geboren werd, legde mijn broertje al een aantal jaren overal in het dorp zijn energie van een prairiehond aan de dag. Het schijnt dat hij voordat hij kon lopen buitenshuis rondkroop, hangend aan het achterwerk van de wilde kalkoenen. Verschillende keren hadden die hem tot bij de slaapdeken van onze buurvrouw gebracht – wat hem sindsdien de bijnaam Mànkwatsi had opgeleverd, Hij-die-het-met-meisjes-weet-aan-te-leggen.

Op een dag schijnt mijn moeder hem ook te hebben weggehaald bij de rand van de *mesa*, klaar om in de diepte te tuimelen, en tegen zijn derde jaar beklom hij alle ladders waar hij bij kon. Zijn favoriete spelletje was toen om de valken vrij te laten die op de daken van onze buren gevangen werden gehouden. Zozeer dat een van die buren, kwaad dat hij zijn gevleugelde broeder door de schuld van de mijne was kwijtgeraakt, op een dag Soyoko aanriep, de geest die kinderen straft door ze ver van het dorp te voeren. Mijn moeder moest lang met Soyoko onderhandelen en hem een volle zak mais geven om mijn broertje bij ons te kunnen laten blijven.

Toen mijn broer een tijdje later werd aangetroffen terwijl hij een slang aan het doodmaken was, gaf mijn vader geen blijk van dezelfde toegeeflijkheid. ‘Slangen zijn onze broeders,’ legde hij mijn moeder uit. ‘Hun kwaad doen is ons hele volk kwaad doen. Als niemand van jouw stam onze zoon straft wanneer hij van het juiste pad raakt, moet ik het doen.’ Daarna

maakte hij een vuur van groen cederhout en zette mijn broer erboven, in de scherpe, giftige rook. Vanaf die dag onthield mijn broer twee lessen: slangen respecteren en zijn experimenten zo ver mogelijk buiten het blikveld van onze vader uitvoeren.

Iets anders wat ik weet omdat een zuster van mijn moeder het me heeft verteld, is dat Mànkwatsi op de dag van mijn geboorte een schreeuw gaf. Een harde, lange en mooie schreeuw.

De weeën waren halverwege de ochtend begonnen, de ramen waren verduisterd, mijn moeder lag op een bed van warm zand. Alles leek op de gewone manier te gaan, ware het niet dat zich aan het einde van de middag, terwijl haar buik regelmatig hard werd als een met water gevulde kalebas, nog steeds geen spleet aftekende die wijd genoeg was om mijn hoofd door te laten. De vrouwen van de stam begonnen te vrezen voor een halfgeboorte: het kind wordt vanuit de diepten van de ingewanden uitgedreven, maar weigert door de laatste poort te gaan. Als het te lang in de vagina blijft, is het leven van de moeder in gevaar. Om beurten adviseerden ze de mijne dus te gaan zitten, hurken en liggen om mij te dwingen eruit te komen, maar niets hielp: ik bleef buiten beeld. Omdat ik zo koppig was, brandden ze ten slotte witte salie, voor het geval er ergens in huis een geest met kwade bedoelingen verstopt zat die het plan had mijn geboorte te verhinderen. Het bleef zonder effect.

Aan het einde van de dag was mijn moeder behoorlijk verzwakt. Mijn vader, die van de vrouwen nog geen toestemming had gekregen om naar binnen te gaan, wachtte van begin af aan voor het huis, luisterend naar het hartverscheurende geschreeuw dat daarvandaan kwam. Toen de schreeuwen veranderden in verontrustende zuchten, eiste hij zijn vrouw te zien.

Hij ging de donkere kamer binnen, zocht op de tast mijn moeder, greep haar bij haar middel en omknelde haar vervolgens heel hard, in de hoop de dikke buik zo te laten verdwijnen. Ik kwam er nog steeds niet uit.

De enige hoop om de situatie te redden was nu nog om een beroep te doen op een medicijnman. Mijn moeder wilde per se die van de stam van de Das, die in Bakavi woonde. Als mijn vader onmiddellijk vertrok had hij een kans om voor het donker met hem terug te zijn, maar er moest wel iemand bij mijn moeder blijven om haar te steunen. Ze gingen mijn broertje halen. In plaats van te doen wat ze van hem verwachtten, namelijk achter mijn moeder gaan zitten, gaf Mànkwatsi bij binnenkomst in de kamer een verschrikkelijke schreeuw! Iets wat nog nooit iemand had gehoord, een rauwe kreet die van een andere plek leek te komen dan uit de buik van een kleine jongen. Iedereen verstijfde, behalve ik, die deze kreet als een aansporing opvatte. Mijn weerstand was gebroken, ik accepteerde om te midden van mijn verzamelde familie geboren te worden.

Vanaf die dag werd mijn broer niet meer als een kind beschouwd. Het daaropvolgende seizoen vond zijn initiatie plaats en mijn moeder mocht hem niet meer vertroetelen zoals ze tot dan toe had gedaan. Hij hoorde nu bij de mannenwereld en moest zijn deel van het werk doen. Die zomer vertrouwden onze ooms hem het toezicht op zes perzikbomen toe en moest hij van mijn vader een deel van onze kudde hoeden.

Hij mocht ook met de ouderen naar de *kiva*, maar mijn broer maakte weinig gebruik van dat voorrecht, omdat hij de voorkeur gaf aan de onafhankelijkheid die de werkzaamheden in de buitenlucht hem ineens boden. In het begin bedroefde het mijn moeder hem zo weg te zien gaan, maar algauw leidde de zorg die mijn jonge leeftijd en mijn kromme beentjes ver-

eisten haar af van de leegte die haar wildebras had achtergelaten. Een nieuwe cyclus had zijn intrede in ons huis gedaan, waar ik nu volop de plaats van laatstgeborene innam.

Toch heb ik me altijd afgevraagd of Mànkwatsi's schreeuw echt de daad was van een volwassene, of gewoon de uiting van angst, blijdschap of jaloezie van een kind... Was hij blij of bang dat ik kwam? Wat ik wél weet is dat mijn broer, ondanks zijn reputatie dat hij altijd stommiteiten uithaalde, het mij nooit moeilijk heeft gemaakt. Ik was zijn kleine zusje *Gaga*, hij was mijn grote *Vava*, we konden het zo goed met elkaar vinden als ons leeftijdsverschil toeliet. Ik heb zelfs vaag het gevoel dat Mànkwatsi op zijn manier met de onopvallende aandacht van een wild beest over mijn eerste jaren waakte.

Ik herinner me bijvoorbeeld de keer dat onze ouders flink ruzie met elkaar hadden: mijn vader ging luidkeels tekeer tegen mijn moeder, die dat niet op zich liet zitten. Toen mijn broer merkte dat ik in mijn eentje in een hoek zat te huilen, verliet hij haastig het huis. Een paar minuten later kwam hij terug en gooide iets op mijn schoot. Eerst dacht ik dat het een kluit aarde was, maar toen ik het met beide handen beetpakte om me ervan te ontdoen, ontdekte ik een poes – een heel smerig, zwart poesje. Ze was mager en had traanoogjes, maar ze was lekker warm. Mijn broer had haar die ochtend aan de rand van het dorp in een rotsholte horen mauwen, en hij bracht haar naar mij om het geschreeuw van onze ouders te overstemmen. Die avond gingen mijn vader en moeder als windhozen en wervelwinden tegen elkaar tekeer, maar Vava en ik hoorden ze niet meer, te bezig als we waren om ons bolletje haar en warme aarde over de grond te rollen. Later die avond verliet mijn broer het huis, terwijl ik rustig tegen het diertje aan in slaap viel. De volgende dag hadden onze ouders het weer bijgelegd en had ik Tsöqamoki – Balletje-Aarde – geadopteerd, mijn

eerste poes en de grondlegger van een nakomelingschap dat ik tegenwoordig nog steeds in mijn kielzog heb.

Tsöqamoki's komst is een van mijn eerste herinneringen, maar ik heb vele andere. De merkwaardigste en onduidelijkste is de klaterende regen die ik voortdurend rondom en in ons huis hoorde. In tegenstelling tot de hemelse regen viel deze het hele jaar door: het was die van het gelach van mijn moeder en de Vlindervrouwen. Onze stam was niet zo groot, maar wel vrolijk en hecht. We woonden in dezelfde groep huizen aan de rand van Oraibi en vormden ondanks ons kleine aantal een energieke familie. De vrouwen zaten de hele dag in hun deuropening te werken, terwijl ze het komen en gaan van de mannen in het oog hielden en elkaar van het ene terras naar het andere toeriepen. 's Avonds, als de rest van het dorp rustig was, gonsden onze huizen nog van het gemompel, verstikt gelach en soms het gezang van een van mijn ooms.

Te midden van deze bijenkorf had Itangu, ons aller moeder, de oudste van onze stam, vreedzaam de leiding. Zij en haar zus woonden met hun jongere broer in een huis dat gebouwd was door hun ouders en waaromheen elke Vlinderfamilie haar woninkje had aangebouwd. We hadden de gewoonte te zeggen dat onze oudjes met z'n drieën meer jaren telden dan alle andere leden van de stam tezamen. Een van mijn ooms zei zelfs dat hun levens tegen elkaar aan gelegd de ene wereld met de andere konden verbinden. In elk geval is het zeker dat zij de oudste Vlindergeheimen bewaarden, met inbegrip van de geheimen die teruggingen tot de dageraad van de Vierde Wereld.

Ze kregen dan ook niet zelden bezoek van jonge priesters of leiders van Hopistammen die graag hun kennis wilden raadplegen. Als die bezoekers eenmaal hadden gehoord wat ze wilden, een beetje tabak rokend met onze oude oom of een kop

koffie drinkend met Itangu, trokken ze zich beleefd terug, omdat ze onze ouderen niet wilden vermoeien. Alleen kwamen sommigen van zo ver dat ze moeilijk meteen weer naar huis konden gaan. Ons huis bevond zich precies boven dat van de ouderen, dus kwamen ze bij ons om de rust te nemen die ze nodig hadden. Mijn moeder had de reputatie dat ze nooit iemand met een lege maag liet vertrekken. Met het voorwendsel de kennis van onze oudjes nog een beetje te prijzen bleven de reizigers graag plakken en dronken nog een kop koffie, waarin ze vrolijk het flinterdunne *piki*brood doopten dat mijn moeder urenlang aan het maken was geweest. Behalve om het fijnmalen van maismeel stond onze stam bekend om zijn vermogen bange en mistroostige mensen gerust te stellen – waarom zouden de mensen die weldaden aan zich voorbij hebben laten gaan?

Wanneer het niet die bezoekers voor één dag waren, waren het mijn moeders zusters die ons huis vulden. Een verhaal om te vertellen, een roddel om te verspreiden, een tegenslag van hun echtgenoot om te bespotten... Alle voorwendselen waren goed om bij ons binnen te lopen en er te komen doen wat ze net zo goed thuis hadden kunnen doen: mais sorteren, manden vlechten, slingers van pepertjes maken om ze te drogen... Geen van hen zag tegen het werk op zodra ze dat kletsend konden doen.

Toch garandeerde het feit dat ze bij elkaar kropen niet altijd dat ze het goed met elkaar konden vinden. De lichte regen van hun gelach veranderde soms in een hagelbui, en dan kon je je maar beter gedeisd houden. Het begon altijd op dezelfde manier: de ene beschuldigde de andere dat ze te veel de spot had gedreven met haar echtgenoot of met een man uit het dorp, waarop die iets antwoordde in de trant van: 'Lieve zuster, als jij niet zo'n grote neus had, zou je die ook niet hoeven te steken

in wat er aan de andere kant gebeurt...' Daar moest iedereen dan om lachen, behalve de betrokkene, die vervolgens een andere reden vond om met haar welbespraakte zuster te kibbelen. De uitwisseling van snibbigheden nam toe en de andere vrouwen kozen partij. Sommigen beschermden de eerste die ze onheus bejegend vonden, terwijl de anderen hun nijdige zus verdedigden. *Kla-kla-kla-kla-klak!* Uiteindelijk bereikten hun opgewonden stemmen de oren, ook al waren ze een beetje hardhorend, van onze oude Itangu. Onze oude moeder kwam dan naar ons toe en suste de situatie door iedereen duidelijk te laten zeggen wat de ware reden van haar wrok was.

Wanneer de mannen zich bij de vrouwen voegden, was het anders. Er was nog steeds sprake van vrouwen die scheve blikken van achter hun grote neus wierpen en van mannen die ervan verdacht werden achter tweebenige hertjes aan te zitten, maar dat zorgde niet voor spanningen, alleen voor gelach, afgewisseld met blikken en gebaren die mij voor het merendeel ontgingen.

Wat mij echt aan het lachen maakte, was wanneer mijn moeders vader, mijn eigen vader of een van mijn ooms een heel harde wind liet en dan zei dat het de donder was. Zodra ze dat met meerderen tegelijk begonnen te doen, kon het een verbijsterend kabaal zijn! Na een moment van ontsteltenis werden de vrouwen kwaad, hieven hun armen in de lucht en zeiden dat ze dan niet moesten klagen als het onweer over het dorp zou trekken zonder de gewassen te bewateren. De mannen lachten zich een kriek en protesteerden dat ze juist heel goede Hopi waren. 'Hier heb je een geest die van alle markten thuis is!' verklaarde een van hen, waarna hij opnieuw een enorm geknetter liet horen. De vrouwen liepen naar de andere kant van de ruimte en mopperden dat ze allemaal verrot vanbinnen zou-

den eindigen. En dat dat trouwens beslist al was begonnen, in aanmerking genomen hoe ze stonken! Ik lag in een deuk.

Helaas was het huiselijke gedonder niet altijd van dien aard... De donder die mijn vader in zijn eentje onder ons dak kon laten rollen, was heel wat heftiger en verwoestender. Het gebeurde niet vaak, maar ik had geleerd de dreiging te ontdekken in de versombering van zijn gezicht. Ik kreeg dan zin om me te verstoppen – en ik heb me altijd afgevraagd waarom mijn moeder in die gevallen om hem heen bleef kakelen alsof er niets aan de hand was, wanneer elk levend wezen normaal gesproken beschutting zoekt als het onweer nadert. Ze deed me denken aan de spotvogel die heel lang geleden door de ouderen de hemel in werd gestuurd om te zien wat er achter de wolken verborgen ging, en die zonder angst de wind en de storm trotseerde. De ouderen vreesden elke keer voor zijn leven, maar de vogel kwam altijd terug met nieuwe kennis. De ruzies van mijn vader en moeder eindigden 's nachts te laat voor mij om er ooit achter te komen of ze er wijzer van was geworden, maar in elk geval was het onweer 's ochtends voorbij. Na alle tranen glansden mijn moeders ogen meer dan de dag ervoor.

Los van die paar nachten per jaar konden mijn ouders het vrij goed met elkaar vinden. Ze waren heel verschillend – mijn moeder altijd opgewekt, mijn vader altijd zwijgzaam – maar in het dagelijks leven hadden ze een vorm van evenwicht en wederzijds respect gevonden die van ons huis afwisselend een drukke en rustige plek maakte. Bijvoorbeeld, wanneer mijn vader thuiskwam, vaak doodmoe van het werk dat hij buiten had gedaan, joeg mijn moeder met één armzwaai haar Vlinderzusters weg, zodat hij bij ons thuis de rust vond waar hij behoefte aan had. Ze ging naast hem zitten en wijdde zich stilzwijgend aan klusjes, wachtend tot ze, als hij wilde, een spaarzaam

gesprek met hem kon beginnen over de noodzakelijke onderwerpen.

Mijn vader was haar daar dankbaar voor, en als hij niets te zeggen had trok hij zich algauw terug in een kamertje dat onder onze woonkamer was uitgehakt en waar hij zijn weefgetouw had staan. Net als veel mannen in Oraibi maakte hij de wollen en katoenen doeken die we nodig hadden voor onze kleren en ons huishoudelijk gebruik. Maar terwijl de meesten van hen dat in de kiva deden – de ondergrondse ruimte die zowel voor ceremonies diende als voor de samenkomst van de mannen op de andere dagen – bleef mijn vader liever bij ons thuis. Hij werkte daar eindeloos traag en bijna ziekelijk precies, en hij verbrak maar zelden zijn eigen stilte. Van de oude liederen uit zijn dorp en van zijn stam die hij dan zong kon niemand meegenieten, behalve de spinnen en de mestkevers die de muren van dat kamertje bevolkten – en soms ik, als het me was gelukt stilletjes de werkplaats binnen te glippen.

Was mijn vader zo eenzelvig omdat hij oorspronkelijk niet uit Oraibi kwam? Hij was geboren in Walpi, op de Eerste Mesa, had zijn dorp heel jong verlaten en had jarenlang gereisd. Toen hij vanuit het westen op ons grondgebied terugkeerde, kwam hij via de Derde Mesa aan en daar had hij mijn moeder ontmoet. Ze ging beneden het dorp water halen, hij zag eruit als een vreemdeling, ze hadden samen grapjes gemaakt. Vanwege zijn tot op de draad versleten broek van wol en linnen wilde ze niet geloven dat hij een Hopi van de Eerste Mesa was en noemde ze hem 'de Navajo'.

Een paar dagen later was hij terug in Oraibi. Hij was gekomen om er de leden van de stam van de Beer te zien en zijn hulp aan te bieden waar die nuttig kon zijn. Stapje voor stapje was mijn moeder ervan overtuigd geraakt dat ze met een echte Hopi te maken had en stemde ze erin toe met hem om te gaan.

Toen ze op een avond alleen buiten het dorp waren, had ze hem gevraagd wat hij was gaan doen, al die jaren ver van huis. Hij had geantwoord: 'Als je met me wilt trouwen, beloof ik dat ik onze plateaus en jouw dorp nooit meer verlaat.' Zo had mijn vader zich in Oraibi gevestigd.

De eerste jaren was hij regelmatig naar Walpi teruggekeerd voor de ceremonies waaraan zijn stam van de Grijze Beer deelnam. Daarna waren die bezoekjes mettertijd schaarser geworden. Hij nam mijn moeder nooit mee, en alleen na de geboorte van mijn broer en van mij had zij haar schoonfamilie in Walpi kunnen ontmoeten. De rest van de tijd ging mijn vader er in z'n eentje heen, bleef maar een paar dagen en kwam terug zonder iets te zeggen over wat er daar gebeurde. Als mijn moeder er niet een paar keer op had aangedrongen om de een of ander van zijn min of meer naaste verwanten bij ons te laten logeren wanneer ze langs Oraibi kwamen, had ik waarschijnlijk nooit leden van de stam van de Grijze Beer leren kennen, waarvan ik toch een dochter was.

Wij leefden dan ook in één uitgebreide familie, de familie die de kleine stam van de Vlinder vormde. Ondanks zijn zwijgzame karakter had mijn vader daarin een volwaardige plaats. Door zijn jarenlange afwezigheid was hij niet zo'n *makwniwsinom* geworden – die her en der over een grondgebied verspreide personen die de tradities noch de oorsprong ervan begrijpen. Of het nu over de oogst ging of over de beesten, zijn oordeel was altijd goed en bij belangrijke zaken wonnen mijn ooms graag zijn advies in. In het dorp herinnerden maar weinig mensen zich dat hij van de Eerste Mesa kwam, flink ver ten oosten van ons plateau.

Uiteindelijk had hij zelfs zijn plaats gevonden in de stam van de Beer van Oraibi. Dat was gebeurd in een nacht kort na de

geboorte van mijn broer. Mijn vader had geklaagd over heftige pijn in zijn buik en was daarna buiten bewustzijn geraakt. Gewoonlijk doet het huis van de Vlinder een beroep op de stam van de Das om zich te laten verzorgen. Maar omdat mijn vader bij de stam van de Beer hoorde, was mijn moeder die nacht op de deur van ons dorpshoofd gaan kloppen. Onze leider had zijn jongere broer geroepen, en zo was mijn vader gered door een lid van de stam van de Beer van Oraibi, waarvan hij de zoon was geworden. Vanaf die tijd was hij ermee gestopt om voor de ceremonies en riten naar Walpi te gaan en voerde hij die voortaan uit in ons dorp.

De andere stempel die mijn vader onopvallend op de Derde Mesa had gedrukt, was ons huis. Vanbuiten onderscheidde niets het van de andere. Het was gebouwd boven dat van Itangu, een kleine lemen hut naast de andere lemen hutjes die ons deel van het dorp vormden. Maar in hoe het was opgebouwd, had het de manieren van doen van onze stam laten ontstaan.

Om te beginnen had hij het oude dak van onze ouderen verstevigd. Zonder ze te laten verkassen had hij geduldig hun plafond schoongemaakt, de staat van de balken gecontroleerd, de exemplaren die hem verrot leken vervangen en het geheel geschuurd en weer opgepoetst. Zoals onze oude Itangu zei had mijn vader, nog voor hij aan zijn eigen huis was begonnen, dat van hen al opgeknapt! Vervolgens had hij op het aldus verstevigde terras goede muren gebouwd, door zorgvuldig kleine stenen tussen de grote te voegen. Sommigen hadden gevonden dat hij zich daarmee nogal aanstelde, maar volgens hem was het de beste manier om zich tegen de wind en de kou te beschermen. Voor de specie had hij er zelfs op gestaan zijn aarde te halen in een afgraving op de Eerste Mesa die alleen hij kende. Op dat moment zelf hadden de vrouwen van het dorp, die

de huizen gewoonlijk bouwden, de spot met hem gedreven: 'Is onze klei niet goed genoeg voor je, is dat het?' Maar vanaf de winter daarna hadden ze erkend dat ons huis de warmte veel beter binnenhield dan de andere.

Om het leven van mijn moeder en dat van de ouderen te vergemakkelijken, had mijn vader vervolgens aan elke kant van ons huis een trapje gemaakt, in plaats van de traditionele ladders, waardoor ons huis vanaf het straatje eenvoudig toegankelijk was. Omdat de zusters van mijn moeder niet wisten hoe ze het moesten aanpakken om hun woningen net zo praktisch te maken, had hij ten slotte hun daken en terrassen met de onze verbonden door stevige loopbruggetjes, waarmee hij het Vlinderhuizenblok veranderde in een geheel van onderling verbonden ruimtes waarin het gemakkelijk rondlopen was. Wat dat betreft erkenden de mensen van het dorp graag dat hij het talent had van een mier of een termiet.

Binnen had mijn vader blijk gegeven van dezelfde praktische inslag, geleid door een voorliefde voor eenvoudige vormen. Langs alle muren had hij banken van aarde en hout gemaakt, waartegen we konden leunen of onze slaapdekens konden neerleggen. Hoger had hij nissen en planken aangebracht, waar mijn moeder haar potten, keukengerei en manden kon zetten. Mijn ouders sliepen op de grond op verschillende dekens, die overdag zo netjes naast de stookplaats waren opgevouwen dat er nooit iets bij ons rondslingerde. We hadden het gevoel dat we in een juwelenkistje van losse grond woonden, gevormd naar onze manier van leven.

In de centrale ruimte stond alleen een grote, met een beitel bewerkte kist. Behalve dat hij ons als tafel diende, bevatte deze kist de spullen van mijn vader, die niets kwijt kon in het kamertje dat hij als werkplaats gebruikte en dat maar net groot genoeg was voor zijn weefgetouw. Elke avond legde hij bij thuis-

komst zijn gereedschap in die kist, soms een paar laarzen, een Crowzadel of een Navajodeken. Die voorwerpen waren de opbrengst van de ruilhandel die hij van tijd tot tijd buiten het dorp dreef, ten gunste van onze stam of die van hemzelf. Mijn vader had niet veel pretenties, maar hij hield ervan een goed paard te hebben en dat te bestijgen op een bewerkt, comfortabel zadel. Hij maakte dan ook gebruik van het vertrouwen dat de stam hem bij het hoeden van de kudde schonk om van tijd tot tijd kleine regelingen te treffen waardoor hij voor een goede prijs een rijdier of een tuig in handen kon krijgen. Een aantal weken achtereen zagen we hem verschillende voorwerpen in zijn kist stoppen en eruit halen, zoals aardewerk, dekens, stukken leer, soms een sieraad... tot het moment dat hij terugkwam met een nieuw paard. Hij zei niets, maar die dagen zag je aan zijn olijke blik dat hij gelukkig was.

Voor ons, zijn twee kinderen, had hij een soort zoldertje gemaakt, met twee ladders verbonden met de hoofdruimte. Onder een plankier dat bestemd was voor de gedroogde maiskolven, te bereiken vanaf het terras, waren er boven de gemeenschappelijke ruimte twee nissen, waarin wij ieder onze dingetjes konden doen. Het was heel ongebruikelijk om vanaf de binnenkant van een huis verschillende niveaus zo met elkaar in verbinding te stellen, en sommigen hadden hun schouders opgehaald toen ze mijn vader met die werkzaamheden bezig zagen. Volgens hen waren het nodeloos ingewikkelde constructies. Maar in de praktijk waren veel kinderen, of ze nu mijn broers leeftijd hadden of de mijne, jaloers op die twee nissen, die als onze huisjes in het huis waren. 's Zomers konden we vanuit ons bed door de kiertjes in het plankier de sterrenhemel zien, en 's winters sliepen we lekker warm onder de lagen mais. Op de avonden dat mijn vader in de kamer beneden tekeerging, probeerde ik me te herinneren dat hij de verschillende

soorten kolven had gerangschikt die dit verbazingwekkende gewelf vormden. Rode, blauwe, gele, witte... daarin lagen, leek me, alle schoonheden van ons volk.

* 2 *

Toen ik groter werd, werd ik als mijn moeder en was ik niet meer bang voor het onweer. In de loop van de jaren en van de cycli van ceremonies begreep ik dat mijn vader, met zijn stiltes en zijn afwezigheden, uiteindelijk dichter bij het mysterie van de winter stond dan bij de oorverdovende donder van de zomer. Soms bulderde hij wel als een onweershemel, maar meestal gedroeg hij zich als de zon in december – bescheiden, in het geheim verre tochten makend waarvan hij elke keer nieuwe mooie dingen en nieuwe kennis mee terugbracht. Alsof hij, sinds de grote tochten die hij in zijn jeugd had gemaakt en waarvan wij niets wisten – de duur noch het tracé –, de behoefte voelde een oog te houden op wat er aan 'de andere kant' gebeurde, ver bij ons vandaan.

In onze stam was iedereen het erover eens dat mijn vader de beste persoon was om ons jaarlijks hartje winter naar de ceremonie van het Nieuwe Vuur te leiden. Omdat hij tot de stam van de Beer behoorde, zeker, maar ook omdat zijn sobere aard paste bij deze verontrustende periode waarin de dagen korter worden en de zon niet meer hoog genoeg komt om onze lichamen te warmen of de bevroren aarde te wekken. Als Wuwuchim naderde, voegde iedereen zich naar zijn manier van zijn, bescheiden en zwijgzaam, die paste bij deze neergang. Zodra mijn vader liet weten dat we de maan van de Valk in gingen,

hielden mijn moeder en haar zusters op met kibbelen en maakten mijn ooms bijna geen grapjes meer. Een ernstige, vredige sfeer deed zijn intrede in onze huizen. De maaltijden bereiden, water en hout halen... alles wat we deden, zelfs het onbeduidendste, kreeg een gewijd kantje, een nieuwe gewichtigheid. We deden het met een soort verstijfde lichamen, vanwege de kou, maar met een intense, aandachtige helderheid.

In het dorp begonnen de mannen van de verschillende gemeenschappen zich op te sluiten in de kiva's om de essentiële riten van het nieuwe jaar uit te voeren. De families moesten mais voor hen bereiden, soms vlees, maar op een manier die overeenkwam met hun rituele behoeften. Dat kon zonder zout zijn, of met een bepaalde mais die we alleen voor deze gelegenheden bewaarden. De vrouwen zetten zich ook aan specifieke naaiklusjes. Ze herstelden niet meer de oude hemden van de mannen en de kinderen, maar naaiden dennentakken aan rokken van grof katoen, vossenhuiden aan lange halsdoeken, rammelaars aan de instapschoenen – die versierselen zouden daarna de hele rest van het jaar dienstdoen bij ceremonies of openbare dansen. Ze repareerden ook de maskers waarmee binnenkort de geesten verwelkomd zouden worden. Van de zorg die we aan deze werkzaamheden besteedden hingen de kwaliteit van onze gebeden en de overleving van ons volk af. Elk detail telde, dit werk moest met een zuiver hart worden gedaan.

Dan brak, in het hart van Wuwuchim, het moment aan dat we niets meer moesten doen. Dat was de nacht van het nieuwe begin. Op aanwijzing van de mannen werden bij het vallen van de avond de vuurtjes in de stookplaatsen uitgemaakt en alle lampen gedoofd. Een mysterieuze sfeer maakte zich meester van het dorp. Iedereen ging zijn eigen huis binnen en algauw was er nergens meer enig geluid te horen. Ook al wisten we dat

de Wuwuchimpriesters vanuit de kiva van de Hoorn voorbereidingen troffen om het vuur van onze gemeenschap weer te doen oplaaien, de duisternis en de kou waarin we waren gehuld hadden iets beangstigends.

Toch blijft die Wuwuchimnacht een heel fijne herinnering voor me. Het was de enige waarin ik, vanwege de ijzige temperatuur, tussen mijn ouders in mocht slapen. Mijn broer kwam ook tegen mijn moeder aan liggen, en op die manier tegen elkaar gekropen onder een pak dekens brachten we de nacht door als een nest jonge katjes. Vaak was het te koud om de slaap te kunnen vatten, en dan zong mijn vader een oud Hopilied dat over vuur, dood en oorlog ging. De woorden, die we niet volledig verstonden, leken verschrikkelijk, maar de gedempte, geruststellende stem van mijn vader vulde ons huis met de warmte die eraan ontbrak, en uiteindelijk vielen we dan in slaap.

Vroeg in de ochtend, ruim voor zonsopkomst, werden we gewekt door gebons op onze deur. Het was de Wuwuchimpriester, die het nieuwe vuur kwam brengen. Mijn vader stond op om zijn toorts aan te nemen en die onder de stapel droog hout te houden die hij de vorige avond op de koude as had gemaakt. Wanneer de takjes begonnen te knetteren, gaf mijn vader het vuur terug aan de priester, die verder ging om het aan de andere families uit te delen. De deur sloot de nog diepe duisternis weer buiten, terwijl het licht in ons huis oplaaide, algauw gevolgd door een beetje warmte. Ik was dol op dat moment waarop we, na een nacht tegen elkaar aan te hebben doorgebracht, in dat zwakke licht onze gezichten weer zagen. We bleven de hele ochtend in die ruimte, die als enige verwarmd was, en terwijl mijn moeder mais kookte, vertelde mijn vader ons het verhaal van Màasaw, god van het vuur en de dood, maar ook bewaker van onze aarde.

'*Aliksa'i*...' begon hij. 'Luister hoe de eerste ontmoeting van de mensen en Màasaw verliep. Het was heel lang geleden. De mensen hadden beschutting gezocht in een mierennest om de Derde Wereld te ontvluchten, die door het water was verzwolgen. Toen ze daar na een poosje uit kwamen, was de Aarde alleen nog maar een immense chaos van in duisternis gehulde bergen en dalen. Grootmoeder Spin wachtte hen op om hun de nieuwe Levensweg te tonen. Ze liepen heel lang achter haar aan, tot bij een enorme, verschroeide vlakte. "Hier houdt zich een beschermgeest op die jullie instructies zal geven," zei ze tegen hen. De mensen waren heel nieuwsgierig om dat solitaire wezen te ontmoeten, maar toen ze hem voor het eerst zagen, vonden ze hem zo lelijk dat ze achteruit moesten stappen. "Ga naar hem toe, wees niet bang," moedigde Grootmoeder Spin hen aan. Maar de geest was zo wisselvallig dat de mensen nooit aan zijn aanwezigheid wisten te wennen. Nu eens een onhandig skelet waarvan de beenderen een ijzingwekkend geluid maakten – *kotqa kotqa kotqa* –, dan een rood, sissend brok steenkool – *sisahiii sisahiii* – en dan weer een vleesbal die over het zand rolde en *Wuutaqa umu umu!* brulde... er was onmogelijk greep op hem te krijgen. Zo herkenden de mensen ten slotte Màasaw, god van het vuur en de dood, die alles kan zijn wat de mensen niet zijn tijdens hun leven. Nadat ze de vlakte waren overgestoken, die hen als een oorverdovende trilling dwong zich op de grond te werpen, sprak Màasaw zachtjes achter hun hoofd: "Jullie zullen eerst lange tijd naar het noorden gaan, daarna lopen jullie zuidwaarts. Daar zal het oosten zich voor jullie openen, en wanneer jullie aan het einde zijn gekomen zullen jullie in het westen de terugweg vinden. Dan zullen jullie de grond bereiken die in deze Vierde Wereld voor jullie bestemd is." Nadat hij had gesproken keerde de beschermgeest snel terug, diep de vlakte in, knetterend en sissend als een